

Om at bede om

Af lektor, lic.theol. Joakim Garff

Kierkegaard efterlod sig cirka hundrede bønner spredt ud over forfatter-skabets opbyggelige taler og dagbøgerne mange tusinde sider. Disse bønner

har længe levet en påfaldende upåagtet tilværelse og aldrig været selvstændigt udgivet på dansk. Det har Povl Götke, Eberhard Harbsmeier og jeg derfor taget initiativ til. Dog ikke nok med det. Vi har nemlig gengivet bønnerne på nudansk og altså ajourført Kierkegaards stavemåde samt erstattet ord og udtryk, som er ukendte i dag eller direkte misforståelige, med nudanske synonymer – hvilke og hvor har vi redegjort for bagefter i bogen.

Kierkegaard kaldte sig en religiøs digter, når han skulle angive sin metier, og enhver, der læser bare en halv side fra hans hånd, fornemmer da også intuitivt, hvor lyrisk han skriver. Det gælder også for hans bønner, hvis klanglige kvaliteter gjorde det naturligt for os at gengive bønnerne i strofer med korte linjebud, som var de moderne digte. Denne grafiske nyopsætning understøtter og frem-

hæver bønnernes akustiske virkemidler – gentagelserne, rytmen, sætningsfaldet, trykfordelingerne, tempo, puls, pauser – men forøger desuden bønnernes (op)læsbare betydeligt og skulle dermed gerne gøre bogen til en brugsbog i omfattende forstand.

At bede

Kierkegaard gik ikke så vidt som til at påstå, at bønner var et religiøst instinkt, men anså den dog for at være en naturlig livsyttring. I sin dagbog fra 1848 skriver han “at bede er at ånde” og følger til, at det af samme grund er dumt at spørge, hvorfor man gør det. “Thi hvorfor ånder jeg? Fordi jeg ellers døde – således med det at bede”. Kierkegaard kan også sammenligne bønner med gråd, fordi bønner kan skaffe den bedende den samme lindring, som gråden giver, når man har grædt så længe, at man har fået grædt ud – eller grædt sig ud, som Kierkegaard emfatisk formulerer det. Tilsvarende skal man i bønnerne ikke bare bede, men bede sig ud – nemlig ud på de 70.000 favne.

At bede om

At bede er at bede om noget. Man beder nogen om at række sig saltet, man beder

om det daglige brød, eller man beder om kammertonen. Bønnen angår noget bestemt og bevæges af noget bestemt, det være sig afmagt, begæringer, bekymringer, forhåbninger, principielt hvad som helst. Hvis man imidlertid, når man beder til Gud, umodent mener, at det skulle være “det samme som at klappe papa på kinden og sige: bitte, bitte”, så har man ifølge Kierkegaard ikke blot “gjort nar af Gud”, men tillige afsløret sig som en “komisk individualitet” (SKS 24,370). Det sande gudsforhold har netop ikke kontraktens karakter, andrager ikke dette menneskelige, alt for menneskelige: *do ut des*, hvor man giver for at modtage. Gud er ikke en transcendent fondsbestyrer, man præsenterer for en ansøgning, end-sige en ligesindet handelspartner, man kan købslå med, således at bønnen bliver “den betaling Gud fordrer”, hvorefter den bedende “for denne pris [får] hvad han ønsker” (SKS 5,371). Tværtimod er troen “det dårligste og menneskeligt talt det vanskeligste købmandskab” (SKS 5,377), man overhovedet kan forestille sig. Og skulle den vise sig at være noget andet, har man for alvor forregnet sig.

At bede om

At bede til Gud er ikke det samme som at bede om noget, end-sige at bede om mere, end man allerede har fået. Så længe bønnen opfattes som et middel, hvormed den bedende mener at kunne tiltrygle sig bøn-hørelse, benytter Gud sig af den selektive hørelses privilegium og vender det døve øre til.

Hvordan den bedende i sin bøn netop ikke skal bede om dette eller hint, men derimod lære at bede *om*, altså at *om-gøre* eller *omlægge* såvel sin beden som

sin bøn, udfolder Kierkegaard under den betegnende titel: “Den rette bedende strider i bønnen og sejrer – derved, at Gud sejrer”, som er den sidste af *Fire opbyggelige Taler* fra 1844.

Den strid, der pågår i bønnen, er den bedendes strid med sig selv om, hvem og hvad den bedende er i forhold til Gud, eller, hvilket omtrent er det samme, hvem og hvad den bedende er i forhold til sig selv. Bønnen bliver derved en slags *om-dannelse* af den bedende, hvis selvforståelse brydes og forskydes og derpå atter samles i Gud som et uforanderlighedens prisme. Bønnens metode er i den forstand sokratiske, at den bedende *ved sig selv* kommer til indsigt i det sande.

Men samtidig er Gud virksomt til stede i bønnen, hvilket Kierkegaard illustrerer med billedet af et barn, der famlende forsøger sig med sin blyant hen over papiret, men hvis hånd umærkeligt ledes af den erfarne kunstner, som holder sig skjult i baggrunden. (jf. SKS 5, 379f.) Men ligesom barnets tegning har sine klare, kunstneriske begrænsninger, således er analogien mellem barnet og mennesket ifølge Kierkegaard ikke nogen fuldgyldig analogi. Mens der nemlig i barnets tilfælde blev føjet noget til, tages der mere og mere fra det menneske, som strider i bønnen, stedse mere, indtil den bedende til sidst forekommer sig selv at være blevet til slet intet. Og da, når et menneske er blevet til intet over for Gud, men også først da, indfinder det øjeblik sig, hvor Gud kan “gennemlyse” og “aftrykke” sig i sin skabning – hvad Kierkegaard formulerer med en storslået havmetaforik: “Når havet anstrenger al sin kraft, da kan det netop ikke gengive himlens billede, og selv den mindste bevægelse, det gi-

ver det ikke rent igen; men når det bliver stille og dybt, da synker himlens billede i dets intet.” (SKS 5,380)

Hvem har nu sejret? Det har Gud, som den bedende hverken fik aftvunget en indfrielse af sine egensindige begæringer eller afæsket en udtømmende forklaring. Dette nederlag er imidlertid den bedendes sejr. At få ret over for Gud ville være at bringe sig i evig taknemmelighedsgæld til en afgud, den afgud nemlig, der er den bedende selv.

Det er således ikke den bedende, der med sin bøn *forandrer Gud*, det er derimod bønneren, der *forandrer den bedende*. Det faktum, at Gud er *uforanderlig* betyder nemlig *ikke*, at Gud skulle være *upåvirkelig* eller *ubevægelig*. Men det betyder, at han *uforandret* forbliver kærlighed: “Alt bevæger ham – intet forandrer ham. Dit suk, din bøn (...) er hørt, o, i nåde, det har rørt ham, bevæget ham dybt, han den uendelige kærlighed.” (SKS 24,358)

At bede sig ind i

Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen udkom den 14. maj 1849 og består af tre såkaldt gudelige taler, der hver især og sammen nærmer sig tavsheden som bønnens egentlige sprog eller adækvate medium, om man vil. I den første af disse taler opfordres læseren til at betragte liljen og fuglen som de rette læremestre i den kunst at kunne tie. Når tavsheden er en *kunst*, skyldes det, at sproget har en naturlig trang til at sætte sig igennem: “Thi vistnok er det talen, der udmærker mennesket frem for dyret (...). Men (...) deraf følger ikke, at det ikke skulle være en kunst at kunne tie” (SKS 11,16)

At tie, at *lære* at tie, er at *aflære* sig sine kulturelle og konventionelle forestillinger om Gud, hvorved bønneren bliver en tavs bevidnelse af det løfte, at det sidste ord i min sag allerede *er* sagt og underfuldt omslutter mig til alle tider. Den sande beden er at tilbede og i denne tilbedelse takke for *det givne* i ordets mest omfattende betydning. Hvad Gud gør, er godt, *fordi* det er Gud, der gør det. Af samme grund svarer menneskets forestilling om *det gode liv* ikke til Guds tanker om *det sande liv*. At tilbede er at give denne forskel sit samtykke.

For det menneske, der i sin bøn “arbejder sig ind i Gud”, bliver selve bønneren det væsentligste, fordi bønneren er en bøn om, at den bedende må *forblive* hos Gud. Af samme grund kunne bønneren ifølge Kierkegaard strengt taget indskrænke sig til følgende minimalisme: “Herre min Gud, jeg har egentlig slet intet at bede dig om; ville du end love mig at opfylde hvert mit ønske, jeg ved dog egentlig ikke at hitte på noget, kun at jeg må blive hos dig, så nær som det er muligt i denne adskillelsens tid, i hvilken du og jeg lever, og ganske hos dig i alle evigheder” (SKS 5,374).

Den meditative og mystiske dimension i et sådant ordløst nærvær giver minder om *unio mystica*, altså den forening mellem det guddommelige og det menneskelige, der kendes fra en række kristne mystikere som Bernhard af Clairvaux, Mester Eckehart, Johann Tauler, Thomas a Kempis, Jacob Böhme og Gerhard Tersteegen, som Kierkegaard læser livet igennem, og hvis tanker breder sig som umiskendelige vandmærker i adskillige af hans bønner og opbyggelige taler.

At bede sig ud i

Hvor ordløst inderlig bønner end må være, skal den dog sende den bedende i retning af næsten, der ikke er det menneske, vi nærer forkærlighed for, den elskede eller vennen, men simpelthen den første den bedste (– eller måske værste) vi møder, når vi forlader vores mere eller mindre konkrete bedekammer: “(...) den bedste understøttelse i henseende til al handlen er – at bede, det er egentlig den sande genialitet, så kommer man aldrig til kort.” (SKS 20,15)

Det gjorde Kierkegaard ikke desto mindre, kom til kort. Under sin konfrontation med vittighedsbladet *Corsaren* blev han fanget på det gale ben og gengivet i en stribe ydmygende karikaturer, der fik gadedrengene til at pege fingre ad ham og de intellektuelle til at fnise forborgent i herreværelset. Episoden greb vildt og voldsomt om sig og blev en identitetsbefordrende faktor for Kierkegaard, der på de københavnske fortove gjorde kristelige erfaringer og på egen krop forstod, hvad det vil sige at være forhånet, forfulgt, bespottet og bespyttet. “Sandelig aldrig havde jeg formået således at belyse kristendommen, som det er forundt mig, hvis alt dette ikke var hændt mig”, bemærker han i en optegnelse fra 1848, hvor hans forståelse af sig selv som modernitetsmartyr er ved at være fuldt udfoldet. Om nogen var Kierkegaard erfaringsteolog.

Hvor bønner for den tidlige Kierkegaard bestod i *at bede sig ud af lidelse*, bliver den for den sene Kierkegaard *at bede sig ud i lidelse*, fordi lidelsen ækvivalerer med det martyrium, der stedse klarere aftegnede sig som hans bestemmelse, og

hvorefter han ville kunne fuldbyrde den *imitatio Christi*, den efterfølgelse eller efterligning af Kristus, som ingen discipel dybest set kan unddrage sig. I en optegnelse fra 1852 hedder det tilbageskuende under overskriften “*Min beden*”: “Der var en tid – det var mig så naturligt, det var det barnlige – da jeg troede, at Guds kærlighed udtrykte sig også ved at sende jordiske gode gaver, lykke, medgang. (...). Dette er nu anderledes. (...). Lidt efter lidt er jeg blevet mere og mere opmærksom på, at alle de, som Gud virkelig har elsket, forbillederne o: s: v:, de har alle måttet lide i denne verden. Fremdeles, at dette er kristendommens lære: det at blive elsket af Gud og det at elske Gud er at lide.” (SKS 25,182)

Længslen er min gave

Vores forhold til Gud ændres mere eller mindre mærkbart i takt med de erfaringer, vi gør, de tab, vi lider, den uigenkaldelighed, vi indser. Gud er uforanderlig, mennesket er det ikke, heller ikke Kierkegaard, hvis bønner, fordelt på en tidsakse fra 1838 til 1855, spænder fra afgrundsdyb fortvivelse over fortrøstningsfuld hverdagstaknemlighed til en henrykkelse hinsides sprogets grænser.

På tværs af tiden og til trods for bønnernes indbyrdes forskelle forbliver det en bærende anskuelse for Kierkegaard, at Gud i sin skabning som noget af det mest elementære har nedlagt en *længsel* efter sin skaber, en ubetingelig *trang*. “At trænge til Gud er menneskets højeste fuldkommenhed”, kaldte han da også den første af sine *Fire opbyggelige Taler* fra 1844, der kan læses som en elaboreret variation over Augustins velkendte

dictum: “Du har skabt os til dig, o Herre, og vort hjerte er uroligt, indtil det finder hvile i dig”.

Når vi har kaldt bogen *Længslen er din gave* med en linje hentet fra en af Kier-

kegaards bønner, er det for at afspejle det lige så svimlende som opløftende forhold, at menneskets længsel dybest set ikke er afsavn, men rigdom, ikke tab, men vinding, længslen er Guds gave.